

Marcin BAREJ* (UPH w Siedlcach, Polska)

Źródła rosyjskiego antybolszewizmu (The sources of russian anti-bolshevism)

Abstract: *In this article, the author describes the course of actions of communists in Russia, the political and economic situation in 1904-1924, the bolsheviks coup, civil war and the rise of the Russian anti-communist movement in the country and in exile.*

Key words: White Movement, communism, Russia, civil war, Bolsheviks, White émigré

Streszczenie: *W artykule autor opisuje przebieg działań komunistów w Rosji, sytuację polityczną i gospodarczą w latach 1904-1924, przewrót bolszewików, wojnę domową oraz powstanie rosyjskiego ruchu antykomunistycznego w kraju i na emigracji.*

Słowa kluczowe: Biały Ruch, komunizm, Rosja, wojna domowa, bolszewicy, biała emigracja

Powstanie rosyjskiego ruchu antykomunistycznego wiązało się z wydarzeniami dziejącymi się w Rosji od 1904 roku. Wybuchła wojna między Imperium Rosyjskim, a Cesarstwem Japonii. Rosja odnosiła porażki na morzu i lądzie głównie dlatego, że Japończycy na froncie posiadali przewagę liczebną, a na morzu dysponowali lepszymi okrętami i w porównaniu z załogami Floty Bałtyckiej, która musiała płynąć aż z Europy na miejsce starć, japońskie załogi były wypoczęte¹. Rosjanie zakładali bronienie się do przybycia posiłków z zachodniej części Rosji oraz Syberii, a następnie ofensywę przez Koreę i Mandżurię². Plany te pokrzyżowały rozruchy społeczne, rozpoczęte pod koniec grudnia 1904 roku w wyniku zwolnienia czterech robotników pracujących w Zakładach Putiłowskich w Sankt Petersburgu³. Robotnicy ci należeli do Stowarzyszenia Rosyjskich Robotników Fabrycznych Miasta Petersburga założonego przez Gieorgija Gaponą – szanowanego prawosławnego duchownego współpracującego z tajną carską policją tzw. Ochraną⁴. Na początku stycznia 1905 roku strajki opanowały kolejne fabryki Petersburga, a Gapon opracował petycję do ówczesnego cara Mikołaja II Romanowa zawierającą postulaty, m.in.: 8-godzinny dzień pracy,

---

* marcinbarej1941@wp.pl; Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

¹ McMEEKIN 2017: 54.

² ZALESSKIJ, MULTATULI P 2015: 70-71.

³ TYCH 1990: 17.

⁴ BAZYŁOW, WIECZORKIEWICZ 2010: 325-326.

uwolnienie więźniów politycznych, prawo do wolności słowa, rozdział cerkwi od państwa czy zapewnienie wszystkim praw wyborczych⁵. 9 stycznia 1905 roku rozpoczęły się masowe demonstracje, na czele jednej z nich stał Gapon⁶. Zostały one krwawo spacyfikowane, w starciach poniosło śmierć około 200 osób, a kolejne 800 zostało rannych⁷.

Niestabilna sytuacja społeczno-polityczna oraz klęski w walkach z Japończykami zmusiły Rosję do podpisania pokoju w Portsmouth w Stanach Zjednoczonych 23 sierpnia 1905 roku⁸. Sama Japonia była wyczerpana wojną, a jej społeczeństwo przyjęło pokój bardzo źle⁹. Delegacji rosyjskiej przewodził Siergiej Witte, który wynegocjował z Japonią, iż Rosja wycofa swoje wpływy z Korei i Mandżurii oraz odda Cesarstwu Japonii południową część wyspy Sachalin oraz Port Artur i Guandong¹⁰.

Zamieszki i strajki rozlały się po całym imperium, tworzono nielegalne rady robotnicze, a organizacje lewicowe dokonywały aktów terroryzmu na przedstawicieli władz¹¹. Szczególnie aktywni byli działacze utworzonej w 1901 roku agrarnej Partii Socjalistów-Rewolucjonistów wywodzącej się z organizacji terrorystycznej Narodna Wola, której spadkobiercą została Organizacja Bojowa utworzona przez Grzegorza Gerszuni¹². Następnie była pod kontrolą Jewno Azefa¹³, w swoich szeregach posiadała znanego eserowca Borysa Sawinkowa¹⁴. Przeprowadziła udane zamachy m.in. na Władysława Plehwego, który był przywódcą Ochrany i ministrem spraw wewnętrznych oraz na generał-gubernatora wielkiego księcia Siergieja Romanowa¹⁵. Kolejnym ugrupowaniem opozycyjnym względem cara była utworzona w 1898 roku, należąca do II Międzynarodówki¹⁶, Rosyjska Socjal-Demokratyczna Partia Robotnicza, która była ugrupowaniem typowo marksistowskim¹⁷. W wyniku sporów ideologicznych partia była podzielona na 2 frakcje – bolszewików, których liderem był Włodzimierz Iłjicz Uljanow (później przyjął pseudonim „Lenin”) oraz mienszewików pod przywództwem Lwa Martowa¹⁸. Frakcja bolszewicka była radykalna i nastawiona na zbrojną rewolucję w opozycji do mienszewickiej, która była umiarkowana¹⁹. Mienszewików popierały szczególnie mniejszości narodowe, niższe warstwy rodowitych mieszkańców

---

⁵ TYCH 1990: 17.

⁶ BAZYŁOW, WIECZORKIEWICZ 2010: 326.

⁷ Ibidem, s. 326.

⁸ Ibidem, s. 330-331.

⁹ ZALESSKIJ, MULTATULI 2015: 75.

¹⁰ McMEEKIN 2017: 56.

¹¹ BAZYŁOW, WIECZORKIEWICZ 2010: 327-329.

¹² POTULSKI 2007: 97.

¹³ BULIŃSKI 2018.

¹⁴ McMEEKIN 2017: 33-34.

¹⁵ BULIŃSKI 2018.

¹⁶ Międzynarodówka II.

¹⁷ McMEEKIN 2017: 34-35.

¹⁸ POTULSKI 2007: 111-112.

¹⁹ Ibidem, s. 112.

miast oraz inteligencja, bolszewików natomiast głównie rodowici Rosjanie i ludność wiejska, która przybyła do miast w poszukiwaniu pracy²⁰. Można wspomnieć również o tym, że socjaldemokraci nie uważali chłopstwa za „proletariat” tylko ze względu na to, że posiadali własność, tj. ziemię²¹.

W Sankt Petersburgu należący do RSDPR Lew Bronstein, który przyjął pseudonim „Trocki”, utworzył Radę Delegatów Robotniczych²². W działalności rewolucyjnej brał udział również Iosif Dżugaszwili, przyjmując pseudonim „Stalin”²³. 30 października 1905 r. wydał tzw. manifest październikowy, w którym ogłoszono między innymi powstanie parlamentu (Dumy Państwowej) i ogólną liberalizację społeczno-polityczną²⁴. Sam manifest nie uspokoił sytuacji, armia tłumiła zamieszki i likwidowała nielegalne organizacje w całym imperium.

Siergieja Wittego zastąpił Piotr Stołypin. Przeprowadził on reformę rolną i wprowadził równouprawnienie chłopów²⁵. Dzięki temu oraz dzięki rozbudowie kolei, Imperium Rosyjskie przeżywało boom gospodarczy, roczny wzrost gospodarczy wynosił 10%²⁶. Stołypin zaostrzył działania i represje wobec sprawców aktów terroryzmu, które głównie przeprowadzali eserowcy, sam jednak został zabity przez jednego z nich²⁷.

Rozwój gospodarczy Imperium Rosyjskiego przerwał wybuch I wojny światowej. Rosja 24 lipca 1914 r. zagwarantowała Serbii niepodległość. Austro-Węgry 28 lipca wypowiedziały wojnę Serbii, w Rosji 30 lipca ogłoszono pełną mobilizację. Cesarstwo Niemieckie wypowiedziało wojnę Rosji 1 sierpnia, natomiast Austro-Węgry 5 sierpnia 1914 r. Armia Imperium Rosyjskiego początkowo z powodzeniem posuwała się do przodu szczególnie w Galicji, niepomyślnie jednak zakończyło się starcie z wojskami niemieckimi pod Tannenbergiem. Wojska niemieckie i austro-węgierskie dokonały kontrofensywy, wypierając Rosjan na Białoruś i Ukrainę²⁸. Mikołaj II podjął decyzję o objęciu naczelnego dowództwa nad całą armią²⁹. W 1916 r. rozpoczęto ofensywę, którą poprowadził generał Aleksiej Brusilow zadając wrogom wielkie straty, szczególnie siłom austro-węgierskim³⁰. Rosja odnosiła również sukcesy na froncie kaukaskim w walkach z Turcją³¹.

---

²⁰ Ibidem, s. 113.

²¹ PIPES 2006: 156.

²² McMEEKIN 2017: 58.

²³ Ibidem

²⁴ Ibidem, s. 59.

²⁵ Ibidem, s. 65.

²⁶ Ibidem, s. 66.

²⁷ BAZYŁOW, WIECZORKIEWICZ 2010: 336.

²⁸ ANISIMOW 2017: 277.

²⁹ Ibidem, s. 277-278.

³⁰ BAZYŁOW, WIECZORKIEWICZ 2010: 373.

³¹ Ibidem, s. 374.

Wojna spowodowała nadwyrężenie rosyjskiej gospodarki, kulała logistyka, a społeczeństwo pragnęło pokoju i odpoczynku. W nocy z 29 na 30 grudnia 1916 r. został zamordowany mający wpływ na sprawy wewnętrzne Rosji Grigorij Rasputin – prawosławny mnich i mistyk, przeciwnik wojny. Miał on również uzdrawiać, chorego na hemofilię syna cara, Aleksieja³². Dodatkowo w parlamencie zaostrzały się konflikty i oskarżenia wobec rządu³³.

Sytuację wykorzystały organizacje lewicowe, sięjąc propagandę i podburzając ludność oraz wojsko za pomocą swoich agitatorów. 8 marca 1917 r. uznaje się za początek tzw. rewolucji lutowej (23 lutego według kalendarza juliańskiego stosowanego wówczas w Rosji), w Piotrogradzie rozpoczęły się masowe strajki, które opanowały większość stolicy. Tłum wdzierał się do komisariatów i więzień, z których uwalniano więźniów oraz do magazynów z bronią³⁴. Żądał obalenia monarchii i utworzenia republiki. 12 marca został powołany Komitet Tymczasowy Dumy, a 13 marca została utworzona Piotrogradzka Rada Delegatów Robotniczych i Żołnierskich, oba proklamowały tzw. Rząd Tymczasowy na czele z premierem Grigorijem Lwowem. Miał prowadzić starania do rozpoczęcia obrad Ogólnorosyjskiego Zgromadzenia Ustawodawczego³⁵. Nowy rząd razem z dowódcami armii zmusił Mikołaja II do ustąpienia z tronu na rzecz brata, wielkiego księcia Michała. Tak też się stało i 15 marca 1917 r. abdykował, jednak Michał Romanow był carem tylko jeden dzień i zrzekł się korony, oddając władzę Tymczasowemu Komitetowi Dumy – był to koniec istnienia monarchii w Rosji. Państwa zachodnie przyjęły tę wiadomość z radością, a Niemcy mogły wykorzystać swoje kontakty z lewicowymi rewolucjonistami, również samym Leninem³⁶.

Rząd Tymczasowy ogłosił amnestię, kontynuację wojny z Państwami Centralnymi, wolność słowa i zgromadzeń oraz zniesienie kary śmierci. Rada Piotrogradzka ciesząca się znacznym poparciem ludu, mogąc w ten sposób działać jako drugi rząd krajowy, podjęła decyzję o utworzeniu rad w strukturach armii, czyli w praktyce ich demokratyzację, co doprowadziło do jej osłabienia i demoralizacji³⁷. 17 kwietnia Lenin, który wrócił ze Szwajcarii, wygłosił tzw. tezy kwietniowe: domagał się natychmiastowego pokoju, przejęcia całkowitej kontroli nad państwem przez ugrupowania socjalistyczne, rozpoczęcia prawdziwej ludowej rewolucji oraz chciał rozdać bezpłatnie ziemie dla proletariatu³⁸.

29 czerwca 1917 r. rozpoczęła się tzw. Ofensywa Kiereńskiego, która skończyła się porażką wojsk rosyjskich i kontrofensywą Państw Centralnych³⁹. Wywołało

---

³² McMEEKIN 2017: 78

³³ BAZYŁOW, WIECZORKIEWICZ 2010: 374.

³⁴ ANISIMOW 2017: 280-281.

³⁵ BAZYŁOW, WIECZORKIEWICZ 2010: 376-377.

³⁶ McMEEKIN 2017: 151-154.

³⁷ BAZYŁOW, WIECZORKIEWICZ 2010: 377-378.

³⁸ ANISIMOW 2017: 282-283.

³⁹ BAZYŁOW, WIECZORKIEWICZ 2010: 380.

to jeszcze większe niezadowolenie oraz nasilenie się zamieszek, a w Piotrogradzie doprowadziło do zbrojnego powstania, inspirowanego przez bolszewików i rozpoczętego przez 1. Pułk Karabinów Maszynowych. Po ich stronie stanęło część marynarzy Floty Bałtyckiej i robotników, jednak stłumione zostało przez siły wierne Rządowi Tymczasowemu⁴⁰. Upubliczniono dokumenty, które potwierdzały powiązania Lenina z Niemcami⁴¹ (Niemcy m.in. przekazywały mu pieniądze na działalność propagandową). 20 lipca 1917 r. Aleksander Kiereński został premierem Rządu Tymczasowego. Aresztowano część bolszewików, Leninowi udało się zbiec za granicę. Generał Ławr Kornilow rozpoczął pucz, wymierzony w Radę Piotrogradzką i Rząd Tymczasowy. Zakończył się on niepowodzeniem, wzmacniając tym samym bolszewików, którzy przejęli władzę w Radzie Piotrogradzkiej z 6 na 7 listopada (z 24 na 25 października według kalendarza juliańskiego) i rozpoczęli nową rewolucję zwaną październikową. Oddziały wierne bolszewikom przejęły władzę w Piotrogradzie i zajęły Pałac Zimowy. Oddział kozackiego atamana Piotra Krasnowa próbował go odbić, ale siły Czerwonej Gwardii były liczniejsze i odparły jego atak⁴². Tłumy rabowały stolicę i zapanował chaos.

W grudniu 1917 r. w Nowoczerkasku została utworzona Armia Ochotnicza pod wodzą gen. Ławra Kornilowa i gen. Michaiła Aleksiejewa, powstała również Cywilna Rada Donu, do której należeli oprócz wymienionych wcześniej generałów ataman Aleksiej Kaledin, Borys Sawinkow, Piotr Struwe i Piotr Milukow⁴³. Armia liczyła około 4000 ludzi.

Tymczasem z inicjatywy bolszewików, 20 grudnia 1917 r. powstała WCzK (Wszechrosyjska Komisja Nadzwyczajna do Walki z Kонтrewolucją i Sabotażem), a na jej czele stanął Feliks Dzierżyński. 18 stycznia 1918 r. odbyło się posiedzenie Wszechrosyjskiego Zgromadzenia Ustawodawczego (Konstyтуanty). Dominowali tu wybrani w wyborach eserowcy, drugą licznějšíą frakcją byli bolszewicy. Kadeci i mienszewicy stanowili zaś mniejszość⁴⁴. 19 stycznia bolszewicy rozwiązali Konstyтуantę i rozpędzili protesty na rzecz jej przywrócenia⁴⁵.

Lenin wprowadził swoje idee w życie, nacjonalizując całą własność prywatną. Gospodarka uległa destabilizacji, inflacja urosła do olbrzymich rozmiarów, produkcja przemysłowa stanęła, handel między wsią, a miastem stał się nieopłacalny. Zdecydowano o wprowadzeniu tzw. komunizmu wojennego, który nakładał obowiązek pracy i rozdzielanie dóbr, miało to wyeliminować obrót pieniądza i otworzyć drogę do „prawdziwego” komunizmu⁴⁶. Wieś została objęta ustawą o monopolu zboża, która

---

⁴⁰ ANISIMOW 2017: 282.

⁴¹ McMEEKIN 2017: 161.

⁴² Ibidem, s. 251-254.

⁴³ CWIETKOW 2019: 12-13.

⁴⁴ ANISIMOW 2017: 290.

⁴⁵ PIPES 2006: 573-586.

⁴⁶ ANISIMOW 2017: 287-293.

zmuszała chłopów do oddawania nadwyżek, w praktyce całych zapasów. Bolszewicy wprowadzili również kalendarz gregoriański jako oficjalny i przeprowadzili reformę alfabetu. Dokonała się rewolucja obyczajowa i wprowadzono nieograniczone prawo do aborcji, rozpoczęto również walkę z religią⁴⁷. Zdelegalizowano wszystkie partie polityczne. Dla przeciwników politycznych i niewygodnych dla systemu, tworzono obozy koncentracyjne zwane łagrami. 28 stycznia 1918 r. została utworzona Robotniczo-Chłopska Armia Czerwona. W jej zorganizowaniu największy wkład miał Lew Bronstein Trocki. W wyniku natarcia niemieckiego w lutym 1918 r. komuniści, 3 marca 1918 r., podpisali pokój z Państwami Centralnymi. Bolszewicy mieli wypłacić kontrybucje i zawrzeć pokój z niepodległą Ukrainą. Dodatkowo utracili tereny Polski, krajów nadbałtyckich, zachodnią Białoruś i Finlandię.

Armia Ochotnicza, wobec naporu sił bolszewickich wycofała się z Nowoczerkaska oraz Rostowa nad Donem, rozpoczynając tzw. „lodowy marsz”, w nocy z 21 na 22 lutego 1918 r., maszerując pod Jekaterynodar, nie udało im się jednak go zdobyć. 30 kwietnia zginął gen. Kornilow, a jego miejsce zajął gen. Anton Denikin. W kwietniu bolszewicy rozpoczęli terror na obszarze Donu, w wyniku czego wybuchło tam powstanie, a ataman Piotr Krasnow zorganizował Armię Dońską⁴⁸. Na wschodzie, z bolszewikami, walki toczył złożony z byłych jeńców Korpus Czechosłowacki, liczący około 50 tys. ludzi, pod dowództwem Radoli Gajdy, zajmując całą kolej transsyberyjską. Na Półwyspie Kola wylądowały wojska Ententy, opanowując go w całości w maju 1918 r. Na tym obszarze gen. Jewgienij Miller i Władimir Maruszewski tworzyli Ochotniczą Białą Armię Północną⁴⁹. W nocy z 16 na 17 lipca 1918 r. bolszewicy zamordowali rodzinę carską. We wrześniu 1918 r. w mieście Ufa powstał tzw. Ogólnorosyjski Rząd Tymczasowy (Dyrektoriat) pod kierownictwem eserowca Nikołaja Awksientjewa. Został obalony w przewrocie, we wrześniu 1918 r., przez admirała Aleksandra Kołczaka, ogłosił się on wtedy Najwyższym Przywódcą Rosji⁵⁰. W styczniu 1919 r. ataman Krasnow i gen. Denikin utworzyli Siły Zbrojne Południa Rosji. Kołczak w marcu 1919 r. rozpoczął kontrofensywę na Ufę, ale bolszewicy odparli ją⁵¹. W maju natarcie z rejonu Pskowa na Piotrogród poprowadził gen. Nikołaj Judenicz, w czerwcu bolszewicy zajęli Jekaterynburg i Czelabińsk, natomiast gen. Denikin zdobył Carycyn i w ciągu paru miesięcy znalazł się blisko Moskwy⁵². Atak Denikina, jak i również drugi atak Judenicza w październiku, bolszewicy odparli. Do stycznia 1920 r. bolszewicy doszli do Irkucka. Ostatnie oddziały „białych” znalazły się w Mongolii pod wodzą Romana von Ungern-Sternberga i na Krymie mianowanego przez Denikina

---

⁴⁷ BAZYŁOW, WIECZORKIEWICZ 2010: 388-393.

⁴⁸ MAWDSLEY 2010: 117-125.

⁴⁹ Ibidem, s. 200-206.

⁵⁰ MAWDSLEY 2010: 139-148.

⁵¹ Ibidem, s. 171-190.

⁵² Ibidem, s. 207-226.

na przywódcę Sił Zbrojnych Południa Rosji gen. Piotra Wrangla, który ewakuował się z częścią żołnierzy i resztą uchodźców⁵³. Wojna domowa w Rosji pochłonęła życie około 10 milionów ludzi⁵⁴.

Siły „białych” nie pokonały sił bolszewickich głównie z powodu braku koordynacji działań i jedności oraz działania z peryferii i braku posiadania tak licznych zasobów ludzkich, jak komuniści. Na uchodźstwie zaczęli tworzyć własne organizacje, m.in. 1 września 1924 r. Rosyjski Związek Ogólnowojskowy założony przez gen. Wrangla, zmarłego w 1928 r.⁵⁵. Po jego śmierci przywództwo nad ROWS przejęli gen. Kutiepow i gen. Miller zamordowani później przez radzieckie służby, Fiodor Abramow, a od 1938 r. Aleksiej Archangielski⁵⁶. ROWS miał na celu ochronę tradycji rosyjskich sił zbrojnych, jej członkowie nie mogli angażować się politycznie. ROWS tworzył swoje jednostki na całym świecie, największa z nich znajdowała się w Jugosławii, gdzie pozwolono jej nosić własne mundury. Jej członkowie brali udział w wojnie paragwajsko-boliwijskiej i wojnie domowej w Hiszpanii⁵⁷.

Inną organizacją było Bractwo Rosyjskiej Prawdy założone przez Siergieja Sokołowa w 1921 r. w Berlinie. Prowadziła ona działalność propagandową, wspierała oddziały Stanisława Bułak-Bałachowicza walczące na Białorusi i prowadziła sabotaż wymierzony we władze radzieckie, w 1932 r. została rozwiązana⁵⁸. Młode pokolenie rosyjskiej emigracji utworzyło Związek Narodowo-Pracowniczy zawiązany przez Wiktora Bajdałakowa i profesora Michaiła Gieorgijewskiego⁵⁹. Ideologią NTS-u był solidaryzm, który polegał na współpracy wszystkich klas społecznych i narodów w obrębie odrodzonej Rosji. Po przejęciu władzy w Rosji planowali przeprowadzenie referendum dot. ustroju państwa. Organizacja publikowała materiały propagandowe i współpracowała z wywiadami różnych krajów.

W 1927 r. w Rzeczypospolitej Polskiej, rosyjski działacz emigracyjny Borys Kowerda, z chęci zemsty na bolszewikach za zniszczenie Rosji, dokonał zamachu, na sowieckiego posła Piotra Wojkowa, po którym został skazany na 10 lat więzienia⁶⁰. Po odsiedzeniu wyroku udał się najpierw do Jugosławii, a następnie do Stanów Zjednoczonych.

Pojawiły się również ugrupowania faszystowskie, takie jak utworzona 26 maja 1931 r. w Harbinie Rosyjska Partia Faszystowska Konstantyna Rodzajewskiego, był również jednym z twórców tzw. Brygady Asano – zbrojnego oddziału złożonego

---

⁵³ PIPES 2005: 142-143.

⁵⁴ BAZYŁOW, WIECZORKIEWICZ 2010: 402.

⁵⁵ IWANOW I.B., *Russkij Obszcze-Wojskij Sojuz*, <http://izput.narod.ru/kio.html> (dostęp: 15.01.2022).

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ BAZANOW 2013: 1-3, 10-13, 45-60.

⁵⁹ BULIŃSKI 2015.

⁶⁰ ZYCHOWICZ 2016: 276-286.

z białych Rosjan po stronie Japonii⁶¹. W 1933 r. odbył się zjazd prawicowych rosyjskich emigrantów, na którym oprócz Rodzajewskiego spotkali się Anastazy Wonsiaci, przywódca partii faszystowskiej działającej w USA, Paweł Bermond Awalow, były dowódca Zachodniej Armii Ochotniczej i twórca Rosyjskiego Ruchu Narodowo-Socjalistycznego oraz Aleksander Kazembek, przywódca Młodorosjan – organizacji monarchistycznej popierającej połączenie monarchii z systemem sowieckim⁶².

W Rosji sowieckiej w marcu 1921 r. Lenin wdrożył tzw. Nowy Plan Ekonomiczny liberalizujący ekonomię, rozpoczęło się też niszczenie Kościoła Prawosławnego, wszelkie przejawy buntu (m.in. powstanie w Kronsztadzie i Tambowie) krwawo tłumiono⁶³. 30 grudnia 1922 r. proklamowano utworzenie Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich. 21 stycznia 1924 r. zmarł Lenin, a nowym przywódcą Związku Sowieckiego został Józef Stalin. Kontynuował totalitarne metody Lenina, przywrócił tzw. komunizm wojenny, dokonał kolektywizacji rolnictwa, w wyniku czego na Ukrainie rozpoczął się tzw. wielki głód⁶⁴. Stephane Courtois w książce *Czarna księga komunizmu* podaje, że w Związku Sowieckim w wyniku działań aparatu komunistycznego zginęło 20 milionów ludzi⁶⁵. Takie było podglebie rosyjskiego antykomunizmu.

Bibliografia

- ANISIMOW J., (2017) Historia Rosji. Od Ruryka do Putina. Ludzie, daty, wydarzenia, Warszawa.
- BAŁMASOW S. S., (2007) Biełoemigranci na wojennej służbie w Kitaje, Moskwa.
- BAZANOW P., (2013) Bratstwo Rusckoj Prawdy, Samaja zagadocznaja organizacyja Russkogo Zarubieźja, Moskwa.
- BAZYLOW L., (2010) Wieczorkiewicz P., Historia Rosji, Wrocław.
- BULIŃSKI R., (2018) Borys Sawinkow - „Król Terroru” i sojusznik Piłsudskiego, <https://jpilsudski.org/artykuly-personalia-biogramy/politycy-dzialacze-spoleczni/item/2410-borys-sawinkow-krol-terroru-i-sojusznik-pilsudskiego> (dostęp 25.11.2021).
- BULIŃSKI R., (2015) NTS – legenda „białej” emigracji rosyjskiej, https://wiekdwudziesty.pl/nts-legenda-bialej-emigracji-rosyjskiej/#_ftn6 (dostęp: 02.01.2022).
- CWIETKOW W., (2019) Biełoje Dieło w Rossii: 1917-1919 gg, Moskwa.
- Czarna księga komunizmu, red. S. Courtois, Warszawa 1999.
- IWANOW I. B., Russkij Obszcze-Woinskij Sojuz, <http://izput.narod.ru/kio.html> (dostęp: 15.01.2022).
- MAWDSIEY E., (2010) Wojna domowa w Rosji 1917-1920, Warszawa.
- MCMEEKIN S., (2017) Rewolucja Rosyjska. Nowa Historia, Warszawa.
- Międzynarodówka II w: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Międzynarodowka-II;3941028.html> (dostęp 27.11.2021)

---

⁶¹ BAŁMASOW 2007: 363- 385.

⁶² STEPHAN 1978: 137.

⁶³ ANISIMOW 2017: 306-308.

⁶⁴ Ibidem, s. 309-315, 329-336.

⁶⁵ *Czarna księga komunizmu*, red. S. Courtois, Warszawa 1999, s. 25.

MULTATULI P. W., Zalesskij K. A., Nowyje podchody k izuczeniju istorii Russko-japonskoj wojny 1904–1905 gg., "Problemy Nacyonalnoj Strategii", No 2 (29), 2015.
PIPES R., (2006) Rewolucja Rosyjska, Warszawa.
PIPES R., (2005) Rosja Bolszewików, Warszawa.
POTULSKI J., (2007) System partyjny Rosji. Tradycja i współczesność, Gdańsk.
STEPHAN J. J., (1978) The Russian Fascists. Tragedy and farce in exile 1925-1945, Nowy Jork.
TYCH F., (1990) Rok 1905, Warszawa.
ZYCHOWICZ P., (2016) Sowietci. Opowieści niepoprawne politycznie. Część 2, Poznań.

Jak cytować: Barej, M. (2022). Źródła rosyjskiego antybolszewizmu. *Officina Historiae* 5, 37-45.

© 2022 The Author(s). This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.